

HUKUKÎ BİLGİLER MECMUASI

Sahip ve Başmuharriri:

Paris Hukuk Fakültesi Doktoru

AVUKAT

Milâslı GAD FRANKO

TAHRİR HEYETİ

Fuat Hulusî B. Temyiz Mahkemesi
azasından

Sabri Şakir B. Ad. V. Hukuk İşleri
Müdürü

Mustafa Reşit B. İstanbul Hukuk Fa.
Müdürlüklerinden

Ahmet Refik B. İstanbul İcra Reisi

Ahmet Samim B. İstanbul Hukuk Fa.
Müdürlüklerinden

M. Şari Kroza. İstanbul Hukuk Fa.
Müdürlüklerinden

M. Aslı Mester. Paris Hukuk Fa.
Müdürlüklerinden

M. Şavgran. Paris Hukuk Fa. fahri
Müdürlüklerinden

M. A. Salem. Hukuku Düvel Mecmu-
ası tahrir heyetinden.

Bahir B. Kavanin İhzası komisyonu
azasından.

Mehmet Talât B. Avukat

M. A. Bilyotl. Paris Hukuk Fakül-
tesi Doktoru.

Adres: Galata, Bahtiyar han Avukat Gad Franko Beyin yazıhanesi
Telefon: Beyoğlu 3009

Bir nüshanın bedeli 35 kuruştur

Bir senelik abonmanı Posta ücretile beraber

400 kuruştur

Türkiye harici için 500 kuruştur

İSTANBUL

EKSPRES MATBAASI

1929

Kara ticareti kanunu tatbikatından:

Kanuna ve şirketlere dair bir iki söz .

Yazan :

A. Adil

Elimizdeki 865, 866 nüméro ve 29 Mayıs 926 tarihli ticaret kanunu ve ticaret kanununun tatbikatı kanunu, vücudını ticaret hukukunun ve kanunlarının tettebbü ve tedrisine hasrû vakfetmiş müderris merhum Celâl beyin riyasetinde teşekkül eden fâzıl bir hey'et tarafından heman iki sene kadar bir müddet içinde tanzim ve ikmal edilmiştir. Bu hey'et 26 Mayıs 339/923 tarihinde vekâleti celilenin emirleriyle toplanup 13 Mart 340/924 te kadar devam etmiş ve arada iki buçuk ay tatil devresi geçirdikten sonra 29 Mayıs 340/924 te yeniden faaliyete geçup 341/925 senesi Kanunuevveli otuz birinde vazifesini bitirmiştir.

İşbu kanun Alamanya, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, Macaristan, Romanya, Japonya, Pero ve Şili ticaret kanunlarile İtalyada ihtisas erbabından mürekkep bir komisyon marifetile yapılan lâyiha ve bazı medeni kanunlar nazarı tetkikten geçirilmek suretile meydana gelmiştir. Sair mütemmeddin devletler kanunları üstünde sayılmasa bile mezkûr kanunlarla mahalli adât ve emzice ile kabili telif olmak noktai nazarından aynı derece ve kıymette olduğu inkâr edilmez bir hakıktır.

Mezkûr kanunun fasıl ve babları içinde, ticaretin temin ve intişarına yegane alet 'olmak ve iktisadiyat memleketin yükselmesini te'min edecek en mühim avamilden birini tesis eylemek itibarile, şirketler bahsı gösterilebilir. Bunun hakkında biraz izahat vermediği münasip buldum, ve bu babda ki esbabı mucibesinin bir icmalini yapmayı düşündüm.

1 — Şirketer hakkındaki mevcut kanunî muameleler.

Şirketi akıt ve envai ile bunların ahkâmı hakkında mecellei ahkâmı adliyenin 1329-1448 inci maddelerinde yazılı olan fıkralar, gayri ticarî şirketlere mahsus olmasına ve mecellenin kanunu medinin sureti mer'iyet ve şekli tatbiki hakkındaki kanunun 43 cu maddesi mucibince lağvedilmiş bulunmasına binaen mezkûr şirketlerle iştigal edilmemiştir.

Ticaret şirketleri hakkındaki ahkâmı hazıraya gelince:

Mülga 8 Şaban 266 tarihli ticareti berriye kanununun üçüncü faslını teşkil ve 19 maddeye inhisar eden ahkâmı mevcude kollektif, komandit ve anonim şirketlerle 39 cu maddesinde "bervechi hissedarlık olan şirket,, denilen hususî şirketlerin tariflerini ve tâbi oldukları ahkâmı esasiye ve feriyeyi pek nakıs ve ya yanlış olarak ihtiva ettikleri, ihtiyacatı hazıraya kat'iyen gayri kâfi buludukları cihetle yeni kanunun tanzimi esnasında ticareti berriye kanunundaki maddelerin bütün bütün yok farz olunması, muhakemenin selâmeti ve tetkıkın serbestisi için elzem görülmüştür.

Şirketlere ait olmak üzere elyevm mevcut kanun ve nizamâtı mahsusa:

Zeyli düsturun 3 cu cildinde ve bittasarruf kanal ve liman ve sair inşaatı nafırya dair olan anonim şirketlerin mukavele ve dahili nizamname-lerini tarif ve izah eden 17 Teşrinisani 1298 tarihli numuneler ile tertibi saninin ikici cilt düsturuna idhal edilen [menafii umumiyyeye mütaallik imtiyazat hakkında kanun] un aslı 10 Haziran 326 tarihli kanun mevcut olduğu gibi eşhası hükmiyenin emvali gayri menkuleye tasarruflarına mahsus 16 Şubat 358 tarihli kanunu muvakkat - tertibi sani düsturu cild 5 sahife 114 - ancak eshamı nama muharrer ve hamilleri teb'ai osmaniyeden olmak üzere teşekkül eden osmanlı ziraat şirketlerine, mezkûr kanunun ikinci maddesinde muharrer kuyutu şurut dairesinde emvali gayri menkule tasarrufu hakkı bahşedilmiş olduğundan memlekete emlâkin teminat olarak iraesı ve ya vefaen fırağı mukabilinde icria muamelât ile umran ve terakkiye hadim olacak şirketlerin teşekkülünü temin maksadila maruz kanunun tevsii ahkâmı kanunun tanzimi esnasında derpiş edilmek üzere mevcudiyetinin ayrıca zikrû nakli münasip olmuştur. Lozan muahedei sulhiyesine imza koyan devletlerden her hangi birinin arazisinde usule tevfikan teşekkül etmiş olan ticarî ve ya sınaî ve malî şirketlerin Türkiye de tanınmasına ve sair hususata müteallik olarak mezkûr muahedenin ikamet ve selahiyeti adliye mukavelenamesinde bulunan ahkâm ve ecnebi anonim ve sermayesi eshama münkasem şirketler ile ecnebi sigorta şirketleri hakkında 7 ici cilt düsturda münderiç 30 Teşrini sani 330 tarihli kanunu muvakkat ile aynı ciltte işbu kanunun 24 cü maddesini tadil eden 13

Agustos 331 tarihli kanunu muvakkat ecnebi memleketlerde müteşekkel şirketlerden Türkiyede şube ve ya acentehane tesis ve küşat ile icrayı muamele etmek isteyenlerin tâbi olacakları ahkâmı muhtevi olmak yüzünden bilhassa kayıt ve zikre lâyık addedilmiştir.

2 — Mevcut kanun layihaları .

Şirketlere dair olup henüz kat'iyet ve resmiyet kesbetmemiş olan kavanin ve nizamât layihaları 325/909 tarihinde mülga Adliye nezaretinde müteşekkil komisyonun tanzim eylediği ticaret kanunu layıhası şirketlere ait faslı mahsusundan, ve mülga ticaret nezaretinin anonim şirketler hakkında kaleme aldığı 28 maddeyi havi layihadan ibaret olup mevadî kanuniyenin müzakere ve tahririnde işbu layihalar münderecatı da bittabi tetkik edilmiş ve mülga ticaret nezaretiyle iktisat vekâleti ticaret müdiriyeti umumiyelerinin şirketlere mütedair bazı istihzarat ve mesaisi mevcut idiği haber alındığından bunların da celbi ve tetkiki zarurî görülmüştür.

3 — Kanunların mukayesesi :

Mütemeddin devletlerin ekserisinde şirketlere müteaallik ahkâm hem medeni kanunlarına, hem de ticaret kanunlarına konulmuş ve sırf bazı nevi şirketler ve yahut her nevi şirketlere mahsus müşterek hükümler için ayrıca kanun ve nizamlar vücade getirilmiştir :

Fransa : Fransada şirketlere mahsus olarak umumi ve tek bir kanun mevcut olmayup adi şirketler için kanunu medenide 1832-1872 inci maddeleri; ticaret şirketleri hakkında bizim 1266 tarihli ticareti beriiye kanunımıza mehz olan 10 eylul 1807 tarihli ticaret kanununun 18-67 inci maddeleri; 1893, 1903, 1913 ve 1917 tarihli kanunlarla tadil ve tekmil edilen ve sermayesi eshama munkasem komandit, sermayesi mütehavvil anonim ve amelenin iştirakine mahsus keza anonim şirketlerinde ve hususî şirketten gayrı bütün şirketlerin tâbi oldukları merasimi ilâniyeden bâhis 24 temmuz 1864 tarihli kanun;

20 temmuz 901 tarihli kanun ile muaddel ve itibarî ziraî şirketlerinin teşekkülüne mütedair 5 teşrinsanî 1894 tarihli kanun ;

İtibarî bahrî şirketlerinin tesisine dair 23 nisan 1906 tarihli kanun;

Amelenin iş zamanlarında tehaddüs eden kazalar üzerine duçar oldukları felaketin mes'uliyetine muteallik ve kazalara karşı sigorta şirketlerini nezaret ve murakabesi altına koyan 1898 tarihli kanun;

[Bu kanunun ahkâmı, onda mezkûr kazalardan başka 12 nisan 1906, 18 temmuz 1907, 15 temmuz 1914 tarihli kanunlarda mündemiç kazalarada şamildir.]

Hayat sigurta şirketlerini ve bu kabilden olan diğer şirketleri devletin nezaret ve murakabesi altına koyan 17 mart 1905 tarihli kanun;

İktisat ve tasarruf şirketlerine ait 3 temmuz 1913 tarihli kanun.

İstihsal ve itibari amel kooperatif şirketlerine müteallik 7 mayıs 1917 tarihli kanun bilhassa zikre şayandır.

İsviçre: İsviçre 5 nisan 1911 tarihli resmi ceridesinde neşrolunan [İsviçre borçlar kanununun 530 uncu, maddeden başlayan 23 cü babı, alelittlak yahut adi şirketi mutlaka; yirmi durduncü babı 1 — Kollektif şirketinin mahiyet ve sureti teşekkülü 2 — Şerikler beyninde münasebat. 3 — Şirketin üçüncü şahıslarla münasebatı. 4 — Şirketin infisahı ve şeriklerden bazısının çekilmesi; şirketin tasfiyesi. 5 — Şirketlere karşı müruru zaman, yirmi beşinci babı: 1 — Komandit şirketlerinin mahiyeti teşekkülü: 2 — Şerikler beyninde münasebat, 3 — Üçüncü şahıslarla münasebatı, şirketin infisahı, tasfiyesi. 5 — Şirketlere karşı ve müruru zaman.

Yirmi, altıncı babı: 1 — Anonim şirketinin yahut eshama münkasım şirketin umumî ahkâmı; 2 — hissedarların hak ve vazifesi; 3 — anonim şirketinin memurları ve bunların salâhiyeti (umumî meclisi idare hey'eti ve müfettişler); 4 — Şirketin infisahı. 5 — mes'uliyet; 6 — Eshama münkasem komandit şirketi; yirmi yedinci babı: Kooperatif şirketlerin teşekkülü; 2 — Hissedarların hak ve borçları: 3 — Şirket memurları ve bunların şirket işlerini idareleri salâhiyetleri; 4 — Şirketin infisahı ve işlerini tasfiyesi kısımlarını ihtiva eylediği bittetik anlaşıldı.

Almanya: alaman kanunu medenisinin 705 ci madesinden 740 cı maddesine kadar devam eden kısmı mahsus alelittlak şirketin tarifini ve umumî ahkâmını cami olduğu gibi 10 mayıs 1897 tarihli ticaret kanunu kollektif şirketinin teşkili, şirketler arasında hukukî münasebetler; şir-

ketlerin diğ er şahıslarla hukukî münasebetleri; şirketin tasfiyesi; müruru zaman; komandit şirk eti; eshamlı şirketin (anonim) umumî hükümleri; şirketin ve ş eriklerin; hukuku münasebetleri; teşkilât ve umuru şirketin idaresi; şirket mukavelenamesinin tadili; şirketlerin infisahı ve borçları; cezaî hükümler; eshamlı komandit şirk eti; zımnî şirket aksamına münkasımdır .

İtalya: italya kanun medenininin 1696-1737 nci maddeleri bil-
ûmum şirketler, umumî ve müşt er ek hükümleri hakkında bazı umumî
kaideleri havi oldu ğ u gibi ticarî kanunlar arasında bazı umumî kaideler
hükümlerinin vuzuh ve kat'iyetile ihtiyacı hazır aya mutabık atı
cihetlerinden en ziyade ve makbul olan İtalya ticaret kanununda şirketler
hakkında pek faideli ve mufassal hükümlere malik ve baş lı ca [umumî
hük müler, şirket mükavelenamesinin şekli, kollektlf şirketleri, komandit
şirketleri, anonim şirketleri sermayesi eshama münkasem komandit ve
anonim şirketlerine hâs, müşt er ek hükümler, ş eriklerin şirk etten çıkarılması,
şirketin feshi ve ya birleştirilmesi, şirketlerin tasfiyesi, kooperatif şirketlere
mahsus hükümler, âdi şirketlere ve ecnebi memleketlerde müteşekk il
şirketlere müteallik hükümler, hususî şirket, müteakabil sigorta şirk eti,
cezaî maddeler [fasıllarına münkasemdir .

Romanya: 13 eylül 1887 tarihinde mevkii mer'iyete vazolunan
Romanya ticaret kanunu heman aynen İtalya ticaret kanunundan alınmış
olma ğ la şirketlere mahsus hükümlerinin beyanına luzum görülmemiştir .

Japonya: 1 kânunusani 1891 tarihli Japon ticaret kanununun şirketlere
ait kısmı [umumî hükümler, kollektif şirketininin teşkili, kollektif şirket-
lerinde ş erikler arasındaki münasebetler, kollektif şirketlerinde üçüncü
şahıslarla münasebetler, bir ş erikin şirk etten çıkması, kollektif şirketinin feshi
tasfiyesi, komandit şirk eti, eshamlı şirketin teşkili, hisse senedatı, eshamlı
şirketin vasıtaları, tumumî hey'et, müdürler, komiserler, şirket hesapları,
tahvilât, şirket mukavelenamesinin tadili, eshamlı şirketin feshi, tasfiyesi,
eshamlı komandit şirk eti, ecnebi şirketleri, cezaî hükümler] kısımlarına
ayrılmış tır .

Portekiz: bu devletin bilhassa karnı ehird e ticaret ve müstameratının

genişliği 1888 tarihinde hükümleri açık ve mufassal ve hemahenk bir ticaret kanununun neşrine saik olmuştur. Mezkûr kanunun şirketler babı [umumî hükümler, şirketlerin mahiyet ve nevileri, şirket mukavelenamesinin, şekli, şeriklerin hak ve vazifeleri, şirketin feshi, birleşme, uzatılma ve tasfiyesi, taksimi, ilânâtı, hisse senedatı müruru zaman, kollektif ve murakaba, umumî meclisler, bilanço ve hesaplar, ihtiyat akçesi temettü, mecburî ilânlar, komandit şirketleri, kooperatif şirketlerde hususî hükümler, hususî şirket, fasıllarını gösterir .

[NETİCE]

Şirketler hakkında gerek ticaret hukuku ve gerek muhtelif devletler ticaret kanunları biri umumî ve müşterek diğeri tali ve hususî olmak üzere bir takım esasları ve mevzuları havi olup umumî ve müşterek hükümler, kanunumuzın şirketler faslına heman aynen ve tâli hükümler de memlektimizin ihtiyaçlarına tevfikân naklû derç olunmuştur. İtalya ticaret kanununun evsafı mahsusası yukarda yazıldığından en ziyade mezkûr kanundan istifade edilmiş ve Fransa, İsviçre, Almanya, Japonya, Portekiz kanunları da nazarı tetkik ve dikkatten uzak tutulmamıştır .

Şirket teşkili esasen halkın asli ve tabii bir hakkı olduğu (teşkilâtı esasiye kanunu madde 70.) ve memleketin iktisaden inkişaf ve terekkinde teşekkül edecek ticaret şirketleri mühim amil ve unsur olacağı cihetle şirketlerin teşekkülü hususunda çok himayekâr ve teshilâtbaş bir vaziyet almak ve aynı zamanda gerek şirketlere sermaye koyacak, gerek bunlarla tüccari münasebetlerde bulunacak kimselerin hak ve menfaatlerinin muhafazası maksadile ticaret kanununa teminatı kâfiye koymak, ticaret şirketlerine mütaallik faslın tertibinde esaslı bir umde ittihaz kılınmıştır .

İşbu ticaret kanunumuzun maddelerinde açıklık ve sadeliğe son derece gayret sarf olunmuştur. Buna rağmen 517'ci maddesinin dâii tereddüt olduğu ve (sermayesi eshama munkasem ticaret şirketleri şeklini iktisap edebilecekleri) cümlesinin kaydı ihtirazi ve ya vukûi olup olmadığı sourulmuştur .

Adi şirketlerin yalnız sermayesi eshama munkasem ticaret şirketlerine dönebilüp yoksa kollektif ve adi komandit şirketlerine dönmesine mesâğ olmadığı, ve maddede yazılı olan sermayesi eshama munkasem ticaret şirketlerinden murat anonim şirketi olduğu ve kaydın kuyudu ihtiraziye den idüğü hakkında cevap verilmiştir .

A. Adil